

ייפסל, ומשמעות הדבר שיש בו פגם, ולא תוספת קדושה. מהו פגם זה?

נראה שהדבר תלוי במחלוקת התנאים במשנה הבאה, לגבי חטאת שרק חלק מדמה נכנס להיכל: לדעת ר' יוסי הגלילי רק הדם הנכנס נפסל, ואילו לדעת חכמים הקרבן בכללותו נפסל. נראה שלדעת ריה"ג הכניסה פנימה היא פסול בדם, ואילו לדעת חכמים זהו פסול בקרבן. כשנתבונן בטעמי הדעות, נראה שריה"ג תופס את פסול הכניסה להיכל כהרחבה של פסול יוצא: כשם שהיציאה מהעזרה המקודשת פוסלת – כך גם הכניסה להיכל פוסלת, מפני שלגבי חטאת חיצונית ההיכל הוא "מחוץ לתחום"⁹. לעומת זאת לדעת חכמים, הפסול בכניסה להיכל הוא מפני שבכך החטאת החיצונית כביכול מנסה להדמות לפנימית, ולכן גם מקצת הדם פוסל, שהרי גם להזאת חטאת פנימית די במקצת הדם (יסוד הדברים בחמדת דניאל פב, ובמשך חכמה ויקרא ו,כג; ובערוך השולחן סי' קכח, כיוון אחר בהסברת העניין)¹⁰.

על פי זה מובן היטב החילוק המבואר בגמ' (בעמ' ב) בין דם לבשר, שבשר חטאת חיצונית שהוכנס להיכל אינו נפסל. בשר חטאת פנימית אינו נכנס להיכל, וממילא בהכנסת בשר החטאת החיצונית אין השתוות לחטאת פנימית. לעומת זאת לשיטת ריה"ג צריך לומר, שאמנם ההיכל הוא כעין פסול יוצא, אבל פסול זה קל יותר מאשר יציאה מחוץ לעזרה, בגלל קדושת המקום, ולכן הקלה בו התורה שהבשר הנכנס אינו נפסל, בניגוד לבשר היוצא מחוץ לעזרה.

הכנסת דם ובשר להיכל. כהן זה עולה במעלות האולם לקראת כניסתו להיכל, ובידיו דם ואימורים. הכנסת דם החטאת היא הפוסלת, ואילו בשר שנכנס להיכל אינו נפסל. הדבר מוסבר על פי התפיסה, שכניסת הדם להיכל פוסלת משום שבכך החטאת החיצונית מנסה כביכול להידמות לפנימית, ואילו בהכנסת בשר אין הידמות לפנימית.

מהות הפסול בחטאת הנכנסת להיכל

מפשט הכתוב ניתן היה להבין, שהתורה איננה פוסלת את החטאת שנכנסה להיכל, אלא רק קובעת שבשרה ישרף ולא יאכל, כאילו היתה חטאת פנימית. וטעם הדבר, שקיים דין מיוחד בהיכל, שחטאת הנכנסת אליו איננה ראויה להאכל⁸. אבל חז"ל הבינו שכוונת הכתוב שהקרבן אף

מערכה קצג. חטאת שמקצת דמה נכנס להיכל (פב,א-ב)

הדם – פסל ("מחשבת חוץ למקומו"), ואילו מחשבה להכניס להיכל אינה פוסלת (זהו דין "מקום משולש", עיין לעיל מערכה עא).

תשובת חכמים איננה מופיעה במשנה, ובגמ' התבאר שהם למדו זאת מן הכתוב: "וכל חטאת אשר יובא מדמה" (ויקרא ו,כג), אפילו מקצת דמה. רש"י (ד"ה מדמה) מבאר, שריה"ג לא דייק כך משום שלשיטתו (המופיעה בגמ' לפני משנתנו) לא זהו המקור לפסול חטאת שנכנסה להיכל, ופסוק זה עוסק בחטאת פנימית, אלא המקור הוא מהפסוק:

כ"מחוץ לתחום" לחטאת חיצונית.

10. בדומה לכך מצאנו בקרבנות העוף, שהמבדיל במליקת חטאת העוף פוסל אותה מפני שבכך היא מתדמה לעולת העוף (עיין מערכה קסג: שיטת רש"י). במשך חכמה הסביר לפי יסוד זה, שרצתה התורה להבליט את ההפרדה בין חטאת פנימית לחיצונית, את לשון הברייתא: "אין לי אלא חטאת זכר, חטאת נקבה מניין": אלמלא הגהת הגמ' היה מקום לפרש, שראוי לפסול דווקא את הזכר, כי החטאות הפנימיות הן זכרים.

מחלוקת התנאים ויסודותיה

במשנה מובאת מחלוקת תנאים בדין זה, כאשר כהן קיבל את דם החטאת בשני כוסות ואחד מהם נכנס להיכל: ר' יוסי הגלילי מכשיר את הכלי שנשאר בעזרה, וחכמים פוסלים. המשנה אומרת שר' יוסי הגלילי למד את דבריו מקל וחומר מפסולו של הדם היוצא מחוץ לעזרה, ובו הכל מודים שרק הדם שיצא נפסל; והרי קיימת חומרא מיוחדת ביציאת הדם אל מחוץ לעזרה, שאפילו לא אירע כן בפועל אלא שהכהן חשב בשעת העבודה להוציא את

8. בפרט יש מקום לסברה זו על פי דעת שמואל (כ,ב) בקרבן שניתן שלא במקומו, שעלה לבעליו אבל בשרו ישרף כפסולי המוקדשין. בשפת אמת (מג,א) משמע שבאמת תפס כך את הדין, ולמד קל וחומר מחטאת חיצונית לחטאת פנימית, שכניסת דמה להיכל היא הגורמת את מצות שריפתה אפילו לפני הזאתו, ולכן זריקת הדם איננה "מתיר" לשריפת הבשר, עיין שם.

9. לפי זה היה מקום לפסול בכל הקרבנות, כדעת ר' עקיבא, ודווקא ריה"ג הוא החולק עליו במפורש בברייתא. אבל אפשר שדווקא בחטאת, שבה הבדילה התורה בין שני סוגי חטאת והגדירה מקום מיוחד לכל סוג, הפך ההיכל להיות

גם מחשבת חוץ למקומו אינה תופסת בו, כי אינו דומה למחשבת הוצאה מהעזרה, אלא זוהי מחשבה כמו כל מחשבה אחרת לעשות מעשה הפוסל, שאיננה מועילה¹.

פסק הרמב"ם

הרמב"ם פוסק כדעת חכמים, וכתב (הל' פסולי המוקדשין ב,טו): "חטאת שקיבל דמה בשתי כוסות... נכנסה אחת מהם להיכל והיזה ממנה שם – אף החיצונה פסולה, שנאמר 'אשר יובא מדמה', אפילו מקצת דמה אם נכנס לכפר בקודש – נפסלה".

ברם, מדקדוק לשון הרמב"ם נראה חידוש בהלכה זו. מלשונו "והיזה ממנה שם" משתמע שהחטאת נפסלת רק אם היזה ממנה בפועל, והדברים סותרים לכאורה לדבריו בהלכה הבאה: "דם החטאת שהכניסו לכפר בו בפנים ולא כיפר, אלא הוציאו ולא היזה ממנו בפנים כלום, אם הכניסו בשוגג – הרי זה כשר... ואם הכניסו במזיד – פסול". דין זה שנוי במחלוקת תנאים בהמשך משנתנו, ובו פסק כר' יהודה הפוסל בהכנסה גרידא (אם היה מזיד, וראה במערכה קצז), ואילו כאן התנה את הפסול בהזאה!

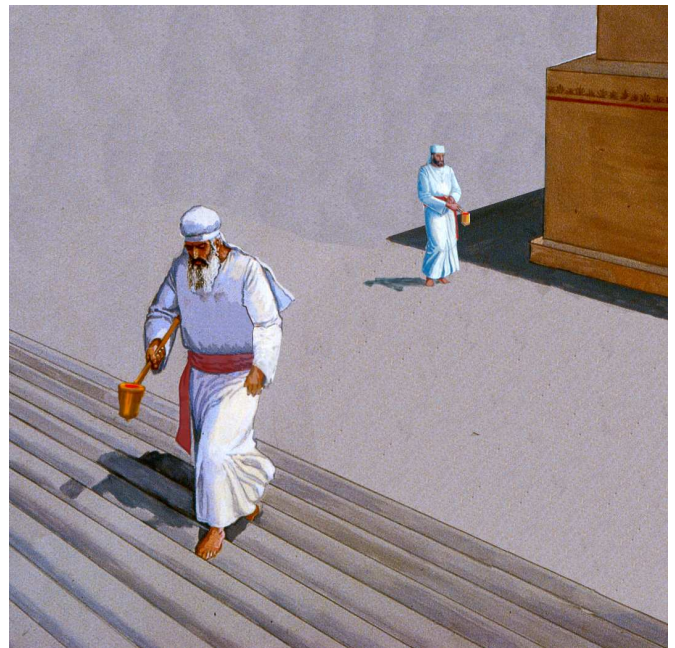
באור שמח ובמעיל שמואל עמדו בכך, וכתבו שהרמב"ם מחלק בין המכניס מקצת דם החטאת, שפוסל רק אם היזה, לבין המכניס את כולו, שפוסל אף אם לא כיפר. חילוק זה נסמך על שני הפסוקים שמהם נלמד דין זה, לדעת חכמים: הפסוק בפרשת צו: "וכל חטאת אשר יובא מדמה לכפר בקודש" מלמד על מקצת דמה ("מדמה"), אבל בתנאי שיכפר ("לכפר בקודש"), ואילו הפסוק בפרשת שמיני: "הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה" עוסק בהכנסת כל דמה ("את דמה"), ולא התנה זאת בכפרה בפועל.

חידוש זה מעורר קושי, שהרי הדעה בהמשך המשנה שדם שנכנס לכפר ולא כיפר פסול איננה מסתמכת על הפסוק "הן לא הובא את דמה", אלא מפרשת כך את המילה "לכפר", כמבואר בגמ' (פג,א); ואם הוכרע הדבר, לדעת הרמב"ם, שדי בהכנסה במזיד על מנת לכפר – הרי זהו פירוש המילה "לכפר" גם לגבי מקצת דמה! על כך כתבו מפרשים אלה, שר' יהודה סובר ש"לכפר" פירושו שיכפר בפועל, כדעת ר"ש, ובכל זאת המכניס במזיד פסול אע"פ שלא כיפר, מ"הן לא הובא את דמה"².

בכסף משנה (הל' טו-טז) נראה שהבין שאין כוונת הרמב"ם לחלק בין מקצת דמה לכל דמה, וכתב שדברי הרמב"ם כאן "והיזה ממנה שם" הם כדעת ר"ש, שסובר "עד שיכפר". נראה שלדעתו הל' טז מפרשת את הל' טו, שאמנם

"הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה" (ויקרא י,יח), ושם לא נאמר "מדמה". כדברי רש"י נאמר כבר בספרא (שמיני פרק ב,ה) ובירושלמי בפסחים (פ"ז ה"ט).

נמצא, לדעת חכמים, שיש חילוק בין דם שנכנס להיכל לבין דם שיצא אל מחוץ לעזרה, לחומרא ולקולא: בפסול מחשבה החמירה התורה ביוצא, ואילו במקצת הדם החמירה התורה בנכנס. קולא נוספת קיימת בנכנס לעומת היוצא, שרק הדם פסול בו ולא הבשר. מכיוון שמצד הסברה היה ראוי ללמוד מן החומרות הקיימות בדין הקל יותר גם על החמור יותר, או להיפך, ללמוד מן הקולות שבחמור יותר גם על הקל יותר, הגמ' מבררת את המקורות בפסוקים לכל דין ודין.

חטאת שקיבל דמה בשני כוסות. כהן אחד צועד לכיוון המזבח החיצון, והשני עומד להיכנס להיכל. לדעת רבי יוסי הגלילי, רק הדם שיכנס להיכל יפסל. לדעת חכמים, הכנסת הדם להיכל תפסול את כל הקרבן. בדעת הרמב"ם קיים דיון, האם הכנסת הדם ללא הזאה ממנו תפסול רק את הדם הנכנס או את כל הקרבן.

במערכה הקודמת עמדנו על המחלוקת המהותית בין ריה"ג לחכמים: לדעת ריה"ג הכניסה להיכל יוצרת פסול בדם, בדומה לפסול יוצא, אלא שזהו פסול קל יותר מאשר יציאה מן העזרה, ולכן הבשר הנכנס אינו נפסל. על פי אותה סברה יש לבאר גם את הקולא שהמחשבה להכניס את הדם להיכל איננה פוסלת כמו מחשבה להוציאו אל מחוץ לעזרה. לעומת זאת לדעת חכמים הפסול הוא משום ההתדמות לחטאת פנימית, ופסול זה אינו שייך כלל בבשר.

1. נראה שבזה נעוצה מחלוקת התנאים בשיטת רבי יהודה (לו,א), האם מחשבה להכניס להיכל פוסלת כמו מחשבת הינוח, או שגם לדעת ר' יהודה קיים דין "מקום משולש", לפיו מחשבה על ההיכל איננה פוסלת: על פי התפיסה שהכניסה להיכל היא מעין הוצאה מן העזרה, דין "מקום משולש" בא ומגדיר שלעניין מחשבת חוץ למקומו הכניסה להיכל איננה "חוץ למקומו". לעומת זאת על פי התפיסה שהכניסה להיכל היא פסול חדש, ולא הגדרה לפסול יוצא, ראוי שר'

יהודה יפסול במחשבה להכניס להיכל כפי שפסל במחשבה על כל פסול אחר.

2. יש בכך קושי, שכן מסתבר שדווקא הפסוק "יובא... לכפר" היא המקור להבחנה בין שוגג למזיד, ראה במערכה קצז. אך יש אומרים שלדעת הרמב"ם החילוק בין שוגג למזיד הוא מדרבנן, עיין שם, ולשיטה זו מובן היטב החילוק כאן, שהחמירו חכמים שהדם הנכנס יפסל אבל לא שיפסול את הדם הנשאר.

בדרך כלל אינו פוסל עד שיכפר אבל אם הכניס במזיד – פסל אע"פ שלא כיפר³.

בכפרה בפועל – הרי זה גם במקצת דמה.

סיכום

נחלקו ר' יוסי הגלילי וחכמים בחטאת חיצונית שמקצת דמה נכנס להיכל, האם נפסל כולו, ומחלוקתם לשיטתם במקור פסול זה (ירושלמי; רש"י). הלכה כחכמים שכל הדם נפסל (רמב"ם). נחלקו המפרשים בדעתו, האם דין זה נאמר דווקא כשהיה בפינים (אור שמח; מעיל שמואל), בניגוד למי שהכניס את כל הדם, שאם עשה כן במזיד פסל אפילו אם לא כיפר; או שדין מקצת דמה שווה לדין כל דמה (כסף משנה; אבן האזל).

אכן, מלשון המשנה משתמע שגם הכנסה גרידא פוסלת במקצת דמה: "יצא אחד מהן לחוץ – הפנימי כשר, נכנס אחד מהם לפנים... חכמים פוסלין", ומשמע שהכנסה דומיא דיציאה, בלא כפרה⁴. ועוד, שמחלוקת התנאים המאוחרים יותר – ר' אלעזר ור' שמעון ור' יהודה – על דם שנכנס לכפר ולא כיפר מובאת מיד לאחר מחלוקת התנאים הקדומים יותר – ר' יוסי הגלילי וחבריו – על מקצת דמה, ומשתמע שמחלוקתם מוסבת גם על "נכנס אחד מהם לפנים" שבדברי ריה"ג וחבריו, ולדעה שהפסול לא תלוי

מערכה קצד. חטאת שדמה נכנס להיכל ב"דרך משופש" (פב,ב)

לקדש הקדשים עובר בהיכל² על כך מתרץ אביי: "לא נצרכא אלא לדרך משופש", כלומר, מדובר בדם שנכנס לקדש הקדשים בדרך עקיפה, שלא דרך ההיכל, ולפיכך לא נפסל מחמת המעבר בהיכל אלא רק מחמת כניסתו לקדש הקדשים³. רבא מקשה על תירוץ זה: "והא 'הבאה' כתיב ביה!"⁴, כלומר: לשון ביאה והבאה משמעה דווקא בדרך הרגילה, וכניסה בדרך משופש איננה בכלל זה!

דוגמא ליסודו של רבא מצאנו בגמ' בשבועות (יז,ב): "הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו, ואפילו כולו חוץ מחוטמו – טהור, דכתיב: 'והבא אל הבית', דרך ביאה אסרה תורה... תניא נמי הכי... טמא שנכנס דרך גגין להיכל – פטור, שנאמר 'ואל המקדש לא תבא', דרך ביאה אסרה תורה". אלא שבעניינינו יש חידוש מיוחד, שאפילו בלשון הופעל "הובא את דמה" ו"יובא מדמה", וביחס לחפץ ולא לאדם, הרי זו דרך ביאה דווקא⁴.

המקור בתורה לדין שחטאת חיצונית שדמה נכנס להיכל נפסלה הוא הכתוב: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף" (ויקרא ו,כג), וכן הכתוב: "הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה" (ויקרא י,יח, עיין לעיל מערכה קצב). הסוגיה מבררת את הגדרת ה'ביאה' האמורה כאן, האם מדובר על ביאה באופן מסוים דווקא.

מחלוקת האמוראים ופסק ההלכה

בברייתא (שמקורה בספרא שמיני פרק ב,ה) נדרש כפל הלשון "אל הקדש פנימה": "אין לי אלא פנימה [כלומר, קדש הקדשים], היכל מניין? ת"ל: אל הקדש". הגמ' מתקשה בשאלה: מדוע לא נאמר בפירוש "אהל מועד"¹, ואז לא היה צורך לציין את קדש הקדשים, ואפילו לא כ"מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא, שכן בלאו הכי כל הנכנס

שאינו כוונת אביי לומר שהמילה "פנימה" היא שמחדשת שיש חיוב גם בדרך משופש (שהרי אם זו היתה כוונתו – אין צורך בכלל "טרח וכתב לה קרא"). אביי מניח בפשטות שאין זה משנה כיצד יוכנס הדם, ובא רק לומר שבאופן האמור יתכן להיכנס לקדש הקדשים ולא להיכל.

בעל 'מעייני גנים' מפרש אחרת (נראה שהבין כך בפשטות, ולא ציין שאינו כרש"י): המילה "פנימה" באה לרבות הבאה לקדש הקדשים בדרך משופש, והחידוש בה אינו רק שקדש הקדשים פוסל אלא גם שדרך משופש פוסל, ומקדש הקדשים למדנו גם להיכל. לפי זה מובנת המילה "אלא" בפתח תירוץ של אביי (שנתקשה בה בשפת אמת), ממנה משתמע שתירוץ שונה מהותית מביאורו של רבה לפניו. מאידך, לפי פירוש קשה קצת קושיית רבא "והא הבאה כתיב", שכן לדבריו גם אביי עמד על החידוש שבדבר ולדעתו המילה "פנימה" באה להוציא ממשמעות "הבאה" ולחדש שכאן גם הבאה שלא כדרכה פוסלת.

לגבי טבילת כלי במקוה נאמר: "במים יובא" (ויקרא יא,לב), ולא שמענו חילוק לגבי אופן הביאה. נראה שהדבר תלוי בסברה: בטבילה לרוב הדעות אין צורך בכוונה (עיין חולין לא,א ושו"ע י"ד סי' קצח סמ"ח), ומכאן שעצם המציאות של הכלי במים היא המטהרת, וממילא לא מסתבר שהקפידה התורה על אופן הכניסה למים. לעומת זאת כאן ההכנסה לכפר היא הפוסלת (עיין מערכה קצד הערה 3), ולכן יש מקום להקפדה על אופן הכניסה. לדעה (שם) שר' יוסי הגלילי אינו מצריך כוונה לכפר – אין מקום לדברינו, שכן הברייתא כאן היא מריה"ג, עיין הערה 1.

3. כך כותב גם באבן האזל, עיין בסוף דבריו, אלא שחילק במכניס מקצת דמה ולא כיפר, שאם הכניס לכפר – פסל הכל, ואם הכניס שלא על מנת לכפר – פסל רק את הדם שהכניס.

4. אם כי, לכל הדעות הדמיון בין הכנסה להוצאה איננו מלא: בהכנסה הכל מודים שנדרשת לפחות כוונה לכפר, עיין במערכה קצד והערה 3, ואילו היציאה מהעזרה פוסלת גם בלא כוונה לכפר, ורק במחשבת חוץ למקומו נדרשת כוונה לזרוק את הדם בחוץ.

1. רש"י (ד"ה אלא הכא) מציע "היה לו לפרש היכל ולשתוק", אבל לא מצינו שהמשכן במדבר נקרא "היכל", וכנראה אין כוונת רש"י למילה "היכל" אלא לביטוי המורה בוודאות על ההיכל, כגון "אהל מועד". בספרא (שם) דרשה זו היא מדברי ר' יוסי הגלילי, ונראה שלדעת חכמים איננו זקוקים ליתור "אל הקדש פנימה" כדי ללמוד שהיכל פוסל, שכן לשיטתם הדבר מפורש בפסוק השני: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד" (אך עיין בעזרת כהנים לספרא שם).

2. מקושיה זו משתמע שהכניסה להיכל פוסלת אפילו אם לא כיפר, עיין מערכה קצד, הערה 12.

3. רש"י מבאר, שאמנם עדיין ניתן לדעת את דין קדש הקדשים בקל וחומר מן ההיכל, אבל מכיוון שקיימת אפשרות שהדם יפסל רק מחמת קדש הקדשים ולא מחמת ההיכל – ניתן כבר לומר "מילתא דאתיא בקל וחומר" וכו'. לפי דבריו נראה,